

HELENIZEM

HELENIZEM je obdobje grške kulture od Aleksandra Velikega do rimskega cesarja Avgusta.

V Aleksandrovi državi in diadoških naslednicah se je grška kultura spojila z vzhodnimi elementi in doživela svojevrstnem vzpon. **Začela se je doba helenizma**, ki je trajala skoraj 300 let, od leta 323 do 30 pr. Kr.

Helenizem je vzhodne države tako prekvasil, da ga ni mogla spodriniti niti rimska osamosvojitev.

Na neustavljivem pohodu po Vzhodu so v stik z grško kulturo prišli tudi Judje. V Aleksandriji so njihovo staro zavezo prvič prevedli v grščino (Septuaginta).

Medtem ko je kultura nezadržno osvajala Vzhod, je **moč polis vse bolj slabela. S propadanjem polis so slabeli tudi njeni ideali.** Državljan, svoboda in domovina, za katere so se prej spopadali na življenje in smrt, so zdaj pomenili malo ali skoraj nič. **Polis je zamenjala absolutna država.**

Središče helenizma je bila **Aleksandrija**. To mesto je ustanovil Aleksander Veliki, ob osvojitvi Egipta l. 331 pr. Kr. Zgrajeno je bilo po vseh predpisih helenističnega načrtovanja, s pravokotnimi cestami in javnimi ustanovami, od katerih je bila najbolj pomembna kraljeva palača, ki je zavzemala tretjino mesta. K palači je spadal tudi **Muzeion** (dom Muz), kjer so delali in živeli najpomembnejši učenjaki in kulturniki tistega časa. Njim je bila na voljo tudi knjižnica z okoli 500.000 zvitki. Iz Muzeiona so izšli nekateri najpomembnejši učenjaki, ki so v znanosti in kulturi dosegli izjemne uspehe.

Znanost

Eden takih je bil **Eratosten** (predstojnik aleksandrijske knjižnice). Bil je literat, filozof in znanstvenik, štejemo pa ga za začetnika znanstvene geografije. On je s pomočjo vodnjaka precej natančno izračunal obseg Zemlje in narisal do takrat najboljši zemljevid sveta.

Evklid je bil ustanovitelj aleksandrijske **matematične šole**. V 13 knjigah je zbral in uredil vso antično geometrijo.

Med njegove učence je spadal **Arhimed**, eden največjih matematikov in fizikov vseh časov. Prvi je uvedel sistem znakov za števila, med kopanjem v banji je »odkril« zakon o specifični teži telesa, izračunal je površino nekaterih geometrijskih teles ter zelo natančno izračunal število π . Pripisujejo mu tudi iznajdbo vodnega vijaka.

Med **astronomi** v Aleksandriji sta največje uspehe dosegla **Aristarh** in **Hiparh**. Aristarh je sklepal, da se Zemlja giblje okoli sonca in ne obratno. Z njegovo teorijo se niso vsi strinjali. Tudi Hiparh ni verjel v to teorijo, je pa izdelal prvi atlas neba (vrisal več kot 1000 zvezd).

Zelo je napredovala tudi **medicina**. **Herofil** je proučeval živčni sistem in menil, da so možgani njegovo središče; **Erasistratos** je proučeval krvni sistem in bil prepričan, da žile služijo za dovod zraka v telo. Pri zdravljenju so že uporabljali droge in bili sposobni izpeljati tudi zelo zahtevne operacije.

Knjizevnost

je doživela velik razvoj in spremembe v času helenizma. **Pesniki** so menili, da je epika najvišja pesniška oblika. Najbolj znan epski pesnik helenistične dobe je bil **Kalimahos iz Kirene**. V njegovih delih prevladujejo verski motivi. Med njegova najbolj znana dela spada knjiga z naslovom **Aitia** (nekakšna učena enciklopedija mitologije, zgodovine in folklore). S Kalimahom je tekmoval njegov učenec **Apolonij z Rodosa**, ki je napisal ep Argonavtika.

Ep je začel počasi odmirati in pojavila se je lažja poezija, med katero so imele posebno mesto **pastirske pesmi**. V tej zvrsti poezije je bil najboljši mojster **Teokrit iz Sirakuz**.

Nov razvoj je doživela tudi **komedija** zaradi spremenjenih političnih okoliščin po porazu v peloponeški vojni. Tako postane jezik bolj kultiviran, zabavali pa so se na račun raznih poklicev. Komedije so postali tudi manj živahne in bolj razmišljujoče. Najslavnejši komediograf nove atiške komedije je bil **Menander**, ki je napisal kar 108 komedij.

Iz komedije se je razvila nova literarna zvrst - **mimos**, ki je navadno obsegal kratek prizor iz življenja in je imel največkrat obliko dialoga ali monologa.

Obdobje helenizma je znano tudi po živahni **izdajateljski dejavnosti**. Učeni filologi so **sestavljali slovnice in leksikone, pisali kritike in objavljali antologije**. V Aleksandriji je filolog Zenodot Iliado in Odisejo razdelil na 24 spevov in ta razdelitev se je ohranila še do danes. S tem so v Aleksandriji postavili temelj **modernemu jezikoslovju (filologija)**.

Stavbarstvo in kiparstvo

V helenističnem stavbarstvu so opuščali skromnost in namesto nje vse bolj poudarjali veličastnost zgradb. Stavbe so najrajši gradili v jonskem slogu, ki so ga dopolnili z nekaterimi prvinami korintskega sloga. V načrtovanju mest je prevladal Hipodamov način gradnje s pravokotnimi ulicami, v presečišču dveh glavnih ulic pa je bil postavljen trg (agorá) z najlepšimi stavbami. Med najlepšimi kraljevimi palačami je bila **Ptolomejova kraljeva palača v Aleksandriji**.

Kiparstvo je bilo še naprej pod močnim vplivom velikih mojstrov, spremenili so se le motivi. Zelo priljubljen je postal **portret**. Najbolj slavi portreti helenistične dobe so: *stari Demostenes, zamišljeni Epikur, bedni Diogenes, norčavi Ezop in slepi Homer*. Sloveli sta dve kiparski šoli, ki sta izdelovali velike skupine kipov z mitološko vsebino: **rodoška in pergamonska**. Najbolj znan izdelek rodoške skupine je **Laokoontova skupina**, med mojstrovine pa sodijo tudi kipi, kot so **Umirajoči Galec, Galec z ženo** itd.

Filozofija

Središče filozofskih šol so bile še vedno Atene. Ob starih so se pojavile še nove smeri, npr. **skeptiki** in **kiniki**. Med kiniki je bil najbolj znan **Diogen**, grški filozof iz Sinope, ki je živel v sodu in na ta način pokazal, kako je ta smer prezirala družbene navade.

Stoicizem

smer v starogrški filozofiji; stoicizem je **priznaval obstoj materije in zakonitost med pojavi**, ki jo je ustvaril vesoljni Razum; ta filozofski sistem pravi, naj človek spozna to zakonitost in živi v soglasju z naravo; naj mirno, brezčutno premaguje čistva in strasti in tako bo našel duševni mir in srečo. Ime izhaja iz besede **stoi**, po pisani dvorani v Atenah, v kateri je predaval ustanovitelj te šole **Zenon** s Cipra.

Epikurejstvo

Ustanovitelj te filozofske šole je bil **Epikur**. Po tem nauku se svetovi in živa bitja rodijo in umirajo zaradi gibanja atomov. Spoznavanje narave ima namen, da osvobodi človeka praznoverja in strahu pred smrtjo, kajti brez tega ni mogoča človeška sreča, ki je v duševnem miru.